

УДК 027-051:316.4:791.43(1-87)

DOI [https://doi.org/10.18524/2707-3335.2025.2\(34\).353359](https://doi.org/10.18524/2707-3335.2025.2(34).353359)

Забіянов Євген Володимирович,

доктор філософії,

завідувач відділу науково-дослідної та популяризаторської діяльності

КУ «Одеська обласна універсальна наукова бібліотека імені

М. С. Грушевського»

вул. Троїцька, 49/51, м. Одеса, 65045, Україна

тел.: (048) 784 04 52

e-mail: j_zb@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-4959-9099>

ОБРАЗ БІБЛІОТЕКАРЯ В ЗАРУБІЖНОМУ КІНЕМАТОГРАФІ В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ КРИЗ

В статті досліджено образ бібліотекаря і бібліотеки через призму зарубіжного кінематографу, вперше розкрито специфіку професійної діяльності в умовах суспільних криз, спричинених війнами, революціями, політичним занепадом та авторитарним правлінням.

Ключові слова: бібліотекар, бібліотека, образ, візуальна інформація, війна, криза, інтелектуальний спротив, ідентичність, культурна пам'ять, гуманістичні цінності, кінематограф.

Постановка проблеми. У часи воєн, революцій, політичних криз і диктатур професія бібліотекаря набуває особливої ваги як борця за правду, свободу слова й культурну пам'ять. У контексті сучасної історії України роль бібліотекарів під час Революції Гідності та особливо в умовах повномасштабної російсько-української війни стала надзвичайно актуальною. Українські бібліотекарі сьогодні не просто обслуговують читачів — вони підтримують інформаційний фронт, ведуть просвітницьку діяльність, протистоять дезінформації, допомагають переселенцям, зберігають культурну спадщину та документують трагічні й героїчні сторінки сучасності.

Звернення до образу бібліотекаря у кінематографі дозволяє глибше осмислити цю роль у кризові часи, порівнюючи досвід різних країн і епох. У нинішніх умовах інформаційної війни та загроз для української ідентичності ця тема стає не лише культурною, а й політичною, викликаючи потребу у переосмисленні ролі бібліотек як форпостів демократії та людяності.

Аналіз досліджень і публікацій. Значна кількість дослідників у галузі бібліотекознавства, культурології та медіадосліджень присвятили свої наукові праці вивченню репрезентації образу бібліотекарів у кінематографі, розглядаючи його як важливий індикатор суспільного сприйняття професії, культурних стереотипів, гендерних ролей, а також трансформацій соціальних функцій бібліотекаря в масовій свідомості.

Так, С. В. Берджетт [4] склала анотований список фільмів, у яких персонажі бібліотекарів або сцени в бібліотеці є критично важливими для розвитку сюжету. Л. Ітурбе Фуентес та Е. М. Рамірес Лейва [13] запропонували дві основні перспективи щодо зображення бібліотекарів у кіно: одна зосереджена на фізичних стереотипах та їхніх психологічних установках, інша — на соціальних ролях, цінностях, чеснотах, гендерних питаннях та гумористичних ситуаціях, у яких вони задіяні, а також на символічних елементах, що переважають у соціальній уяві.

Окрема увага у дослідженнях приділяється образу жінки-бібліотекаря, який часто фігурує у фільмах. Як зазначають Р. Тевіс та Б. Тевіс, багатьох бібліотекарок описують як «неохайних, суворих дів, або ж як привабливих молодих жінок, які просто чекають, щоб вийти заміж, щоб уникнути бібліотечного життя» [11, с. 483]. Й. Яцимович та Р. Петрович стверджують, що традиційне позначення бібліотекарки в кіно — це образ «старої діви» «з сірим та старомодним одягом, окулярами, суворим виразом обличчя». Вони доходять висновку, що «стереотипний образ бібліотекарок, представлений у фільмах, з часом еволюціонував, але сприйняття професії залишилося відносно незмінним» [14, с. 63а]. Схожих висновків дійшла й Дж. А. Веллс [30], яка порівняла образи бібліотекарок у фільмах 1940–1950-х та 2000-х рр. Дослідниця зазначає, що хоча спостерігається певний прогрес у характеристиці бібліотекарок, загалом за 60 років відбулося мало змін.

Аналізуючи образ жінки-бібліотекаря в індонезійських та камбоджійських фільмах 2000-х рр., Н. Маесті, А. Салам та Р. Новіані показали, що бібліотекарська професія традиційно зображується як жіноча, але не як така, що відіграє активну роль у поширенні інформації та знань. У фільмах Індонезії бібліотекарки постають як «літні жінки у старомодному одязі та зі старомодною зачіскою», але водночас їх показано як «добррозичливих, розумних, корисних людей, які іноді порушували правила» [19, с. 15]. У фільмах Камбоджі бібліотекар — також жіноча професія, однак персонажі мають «домінуючу владу над користувачами бібліотеки», залишаючись при цьому «тихими та неприступними» [18, с. 196]. Проте, як зауважують дослідники, громадськість усе ще потребує глибшого ознайомлення з бібліотечною справою.

На противагу вищезгаданим образам, Д. Парамаратрі та Л. Віджаянті наголошують на складності жіночого персонажа-бібліотекаря у японському туристичному кіно, відзначаючи такі риси, як «рішучість» та «слабкість чи зарозумілість» [22, с. 179].

З іншого боку, низка досліджень демонструє, що образ бібліотекаря-чоловіка у фільмах загалом є навіть більш стереотипним, ніж образ бібліотекарки-жінки. Так, М. Р. Андріо Естебан [2] проаналізував 855 фільмів, знятих у період між 1928 і 2015 рр. (60% із них — північноамериканські, 7% — іспанські), у яких бібліотекар-чоловік виступає головним героєм. Дослідник виявив, що їхні найпоширеніші завдання — це обслуговування клієнтів, підтримка по-

рядку та видача книг — завдання, ближчі до функцій асистента, ніж експерта. Р. Тевіс та Б. Тевіс акцентують увагу на тому, що у фільмах США та Великої Британії бібліотекарів-чоловіків часто зображують як «незграбних особистостей» та «невмілих у соціальних стосунках» [11, с. 483]. Подібні спостереження подає й Д. Д'Алессандро [20], який, оглянувши понад 465 фільмів, зазначає, що чоловіки-бібліотекарі у фільмах європейського або східного виробництва зазвичай постають як сором'язливі та скромні, часто навіть розчаровані, тоді як 20% зображені як девіантні персонажі — алкоголіки або вбивці. Натомість американські бібліотекарі, за його дослідженнями, характеризуються абсолютною нормальністю.

Як зауважує Т. Царенок [1], у сучасному кінематографі образ професії бібліотекаря часто постає як формальний — це персонаж, якому байдуже до читача, а сама професія зводиться до посади, а не покликання. Хоча подібне зображення може мати повчальний характер, більшість таких образів не є вдалими. М. Сіл наголошує, що «громадське сприйняття майже немає усвідомлення щодо знань, обов'язків, навичок та освіти бібліотекарів» [26]. У свою чергу, Г. Фіоретті акцентує увагу на «існуванні розриву між об'єктивною реальністю професії та тим, як її репрезентують у кіно. Розрив, який часто йде в напрямку пониження професії» [9].

В. Мартін Отегі, досліджуючи образ бібліотекарів у кінематографічному дискурсі, зазначає, що образ бібліотекаря у фільмах представлено через наратив «від перебільшеного стереотипу» до «ретельного та відповідального» [17, с. 88]. Подібну трансформацію фіксують й У. Енгелькенмайер та Ж.-К. Ютард. Перша, аналізуючи німецьке телебачення, дійшла висновку, що образ бібліотекарів — переважно позитивний [8]. Другий, дослідив зображення професії на екрані, зазначає, що «останнім часом образи бібліотекарів виглядають менш карикатурними» [29]. Поглиблений аналіз подають також А.-М. Шентро та Р. Леметр. Вони звертають увагу на те, що «бібліотекар був певним чином цапом-відбувайлом. Його помістили в певну клітку, класифікували як асоціального персонажа». Проте, як зазначають дослідники, бібліотекарі «своїми діями, зуміли змінити ситуацію» та є «повною протилежністю цим кліше та стереотипам» [5].

Варто зазначити, що публікацій, присвячених ролі бібліотекарів у періоди воєн, революцій, політичних криз та диктаторських режимів, досі є небагато. Однією з небагатьох спроб систематизувати цей напрям є оглядова стаття Дженніфер [15], в якій аналізується, як бібліотекарі зображуються у фільмах про війну. Однак на тлі сучасних подій в Україні тема набуває особливої актуальності. Зокрема, з позиції порівняння ролі бібліотекарів у часи російсько-української війни. Така оцінка дозволяє не лише осмислити трансформацію професійного образу, а й переосмислити значення бібліотекарів як носіїв культури, пам'яті та спротиву.

Мета статті — розкрити образ бібліотекаря, що візуалізується в зарубіжному кінематографі, специфіку його професійної діяльності в умовах суспільних криз, спричинених війнами, революціями, політичним занепадом та авторитарним правлінням.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історія свідчить, що в умовах воєнних конфліктів і соціальних криз роль бібліотекарів виходить за межі стандартних професійних функцій. Вони стають ключовими учасниками інформаційних і культурних стратегій, які формують суспільні процеси. Кінематографічні образи бібліотекарів дозволяють дослідити цю професію у різних історичних і політичних обставинах, відображаючи складність їхньої ролі в підтримці інформаційного простору та збереженні моральних цінностей у суспільстві.

У роки Другої світової війни інформація набувала особливого стратегічного значення, а фахівці з її обробки, відігравали ключову роль у реалізації військових завдань. Кіноіндустрія також звертається до цієї теми, і одним із прикладів є фільм «Людина, якої ніколи не було» (ориг. назва «*The Man Who Never Was*», 1956). У ньому роль бібліотекаря виконує персонаж Люсі Шервуд, секретарка у відділі британської військової розвідки, яка бере участь в операції «Mincemeat» — складній дезінформаційній акції, спрямованій на введення в оману німецького командування щодо місця запланованої висадки союзних військ у 1943 р. Вона сприяє створенню фіктивної особистості померлого офіцера, зокрема шляхом написання любовного листа від імені неіснуючої особи, що мало підтвердити його достовірність у розвідницьких колах противника [25]. Даний образ ілюструє, як у воєнний час професії, пов'язані з обробкою та збереженням інформації, використовуються в сфері розвідки, а також підкреслює важливість уваги до деталей і вміння працювати з даними — ключових компетенцій бібліотекарів і архівістів, що може стати об'єктом дослідження впливу інформаційних спеціальностей на військові стратегії.

Під час воєн бібліотекар виконує не лише професійні обов'язки, а й зберігає свою соціокультурну місію як охоронець знань, пам'яті та гуманістичних цінностей. У кризові періоди саме бібліотекар часто стає точкою опори для громади, забезпечуючи доступ до інформації та культурного спадку. Французький короткометражний фільм «Бібліотекарка» («*La Bibliothécaire*», 2008) відтворює події Першої світової війни крізь призму тилового життя. У 1916 р. сільська бібліотекарка отримує листа від незнайомого солдата з фронту, й між ними зав'язується листування [16]. У цей історичний період бібліотекарі у Франції виконували важливу суспільну функцію. Багато хто був мобілізований. В тилу створювалися бібліотеки для шпиталів і солдатів, а література використовувалася як інструмент моральної підтримки й відновлення психологічної рівноваги [23]. Листування бібліотекарки з фронтовиком у фільмі репрезентує культурну практику збереження людяності через слово, тоді як бібліотека виступає осередком, у якому зберігається можливість етичного діалогу попри війну.

Аналогічну роль культурного осередку виконує бібліотекар у турецькому фільмі «Візонтеле Тууба» («*Vizontele Tuuba*», 2004), в якому відображається складна й багатовимірною картина сільського життя у Туреччині кінця ХХ ст. Події розгортаються на тлі військового перевороту в країні 12 вересня 1980 р., що супроводжувався масовими репресіями, арештами та політичним контролем. Одним із центральних образів фільму є Гюнер Серніклі, який за розпорядженням центральної влади прибуває до села на Сході Туреччини з офіційною метою — виконувати функції бібліотекаря, попри те, що бібліотеки на той момент в населеному пункті фактично не існувало. Незважаючи на відсутність матеріальної бази та спротив частини сільського населення до культурних змін, він ініціює процес формування сільської бібліотеки. Поступово його діяльність отримує схвалення з боку місцевої влади та частини жителів. Бібліотекар стає культурним медіатором, що сприяє формуванню інтелектуального середовища. Бібліотечний простір перетворюється «зі схованки від холоду» на осередок освітнього та соціального життя. Бібліотека своєю чергою стає платформою, де молодь читає, спілкується, вчиться. Через розповсюдження книжок, як світової класики, так і творів турецької літератури, головний герой сприяє відродженню національної культурної пам'яті та формуванню інтелектуальної спадкоємності поколінь. В умовах комендантської години та військової цензури бібліотека набуває ознак неформального освітнього центру. Бібліотекар навчає дітей грі в шахи, а молодь — у бридж. Крім того, символічним жестом є ремонт старого телевізора для спільного перегляду та обговорення подій. У підсумку, бібліотека репрезентується як простір надії, у якому забезпечується тяглість культурних традицій і утверджується освітня цінність як основа суспільної стійкості. Гюнер залишає після себе бібліотеку з понад 4000 книг, а також локальні краєзнавчі й етнографічні колекції, які є матеріальним втіленням культурної пам'яті громади [21]. У фільмі професія бібліотекаря, незважаючи на авторитарну модернізацію в країні, осмислюється як соціокультурна місія, що забезпечує збереження гуманістичних цінностей, підтримку ідентичності та стабільність громади через освіту і культуру.

У низці фільмів бібліотекар виступає символом спротиву, зберігаючи та передаючи знання в умовах насильства, цензури чи руйнування. Його діяльність засвідчує вірність гуманістичним цінностям — свободі думки, праву на доступ до інформації та культурній спадщині. У часи нестабільності він уособлює тихий, але принциповий опір забуттю та маніпуляції. Американський фільм «Поки не настане ніч» («*Before Night Falls*», 2000), заснований на автобіографії кубинського письменника Рейналдо Арена, розкриває особисту драму митця в умовах політичного терору й демонструє силу інтелектуального спротиву, у центрі якого постає фігура бібліотекаря. Працюючи у Національній бібліотеці Куби, Арена реалізує себе як бібліотекар у найширшому сенсі: як зберігач, дослідник, посередник між знанням і суспільством та, що найважливіше, як активний учасник культурного опору. У 1960-х рр., під час роботи в бібліо-

теці у Гавані, Аренас отримав доступ до великого масиву світової літератури, інтелектуальних кіл та ідей, які були несумісні з офіційною ідеологією. Розумове оточення трансформує бібліотекаря у ключову ланку у формуванні критичного мислення, здатного кинути виклик авторитарному режиму: він використовує свою обізнаність і бібліотеку для розгортання особистої, а згодом і публічної боротьби проти цензури. Його професійна діяльність стає основою для формування незалежного світогляду. Той факт, що саме бібліотека стала простором, де Аренас розпочав свою письменницьку діяльність, підкреслює роль бібліотеки як осередку свободи думки в умовах авторитарного контролю над знанням та інформацією. Через призму діяльності Аренаса простежується, що бібліотекар у часи політичної кризи може бути ініціатором змін, джерелом критичного дискурсу і об'єктом репресій. Водночас його погляди та думки стають відповіддю на політичне насильство [28]. Завдяки фільму «Поки не настане ніч» професія бібліотекаря показана як основа інтелектуального й творчого становлення героя. У часи політичних криз бібліотекар фігурує як особистість, здатна зберігати простір свободи думки, захищати право на слово і бути носієм опозиційних ідей. Приклад Аренаса — ілюстрація того, як бібліотечна професія перетворюється на активну форму культурного спротиву й інтелектуальної боротьби.

Зі свого боку, кінофільм «Нічого крім правди» («*Nothing But the Truth*», 2008), створений за однойменною п'єсою відомого південноафриканського драматурга Джона Кані, представляє глибоку соціально-політичну драму через особисту історію Сіпхо Макхаї — 63-річного бібліотекаря з Нового Брайтона. Через призму внутрішнього конфлікту головного героя фільм розкриває складну природу постапартеїдного суспільства, що балансує між необхідністю зберегти пам'ять про минуле та прагненням до національного примирення. В умовах офіційного режиму расової дискримінації та гноблення, бібліотеки, незважаючи на суворий державний контроль, залишалися одним із небагатьох інституційних просторів, де ще могло зберігатися критичне мислення. Сіпхо Макхаї — фігура, що зв'язує минуле і майбутнє, сприяє діалогу, примиренню та соціальній трансформації в постконфліктному суспільстві. Його професійна діяльність як бібліотекаря стає актом збереження історичної пам'яті, культурної ідентичності і боротьби за соціальну справедливість, що є надзвичайно важливим для подолання травм, спричинених апартеїдом [6]. У фільмі, долаючи політичні й особисті виклики, бібліотекар, як культурний і соціальний агент, через свою професійну діяльність слугує посередником між травматичним минулим і можливістю оновленого національного діалогу. Роль бібліотекаря стає ключовою для розуміння процесів соціальної емансипації, культурної рефлексії та побудови нової колективної ідентичності. У постапартеїдній Південній Африці, де офіційне примирення часто не супроводжувалося реальними змінами для звичайних громадян, саме такі фігури, як Сіпхо Макхаї, втілюють надію на глибшу, неформальну трансформацію суспільства [12].

Інший вимір ролі бібліотекаря в умовах апартеїду демонструє фільм «Друзі» («*Friends*», 1993), де інституційна стабільність поєднується з радикальною дією, а моральні дилеми постають ще гостріше. Сценарій фільму розгортається в Йоганнесбурзі наприкінці 1980-х рр., у період, коли апартеїд у Південній Африці досяг своєї критичної фази. У центрі сюжету історії трьох жінок, одна з яких Софі, що працює бібліотекаркою. Її професія стає символом інституційної стабільності, доступу до знань, що контрастує з глибоким соціальним і політичним хаосом за межами бібліотеки. Водночас Софі веде подвійне життя: вдень — працівниця культурної установи, а вночі — учасниця радикального антиапартеїдного підпілля, що включає збройну боротьбу. Поступово образ бібліотекарки в фільмі набуває багатовимірного значення. З одного боку, Софі виконує роль зберігачки знань, залученої до простору культури й критичного мислення. З іншого — її внутрішній конфлікт виводить фігуру бібліотекаря за межі інституційної ролі, перетворюючи її на активну учасницю політичного спротиву [27]. Тим самим фільм ставить запитання: чи може носій знання зберегти моральну нейтральність в умовах системного насильства? Кульмінацією стає теракт, у якому Софі бере участь. Закладена нею бомба вибухає в аеропорту, спричиняючи жертви серед цивільного населення. Цей акт розриває не лише суспільну тканину, а й особисті зв'язки між героїнями, які змушені переосмислити власні політичні й етичні позиції. Події фільму яскраво ілюструють глибинний соціальний розкол епохи апартеїду, де навіть освітньо-культурні фігури, як бібліотекарі, опиняються перед моральним вибором: залишатися спостерігачем чи стати учасником спротиву. Як наслідок головна героїня постає не просто як бібліотекарка, а як вияв інтелектуального бунту, інструмент боротьби з репресивним режимом. Її подвійна роль актуалізує напругу між етикою гуманітарної професії та радикальністю політичного спротиву, і ставить ширше запитання: чи має знання силу лише в межах бібліотеки — чи воно справді набуває значення, коли стає дійовим у суспільстві [10]?

Переходячи від радикального спротиву до внутрішньої трансформації, спостерігаємо іншу інтерпретацію багатозначного образу бібліотечного фахівця у французько-італійському художньому фільмі «Я і Наполеон» («*N (Io e Napoleone)*», 2006), який, на думку критиків, «все ж таки намагається нам щось сказати, попередити і змусити замислитися». У цьому випадку бібліотекар також опиняється в середовищі політичної напруги вже не як учасник збройної боротьби, а як носій ідеологічного спротиву. У контексті заслання Наполеона на острів Ельба його особистий бібліотекар і секретар, молодий інтелігент-республіканець, планує здійснити замах на імператора, якого він вважає «кровожерним тираном, що занастив тисячі молодих людей на полі бою», — «собі на шкоду, але на благо людства». Водночас поступова духовна взаємодія між персонажами трансформує динаміку їхніх стосунків. Зіткнувшись із проявами людської вразливості з боку Наполеона, не розглядаючи його як «об'єкт своєї політичної люті», головний герой переходить від політично

вмотивованої ненависті до співчуття, що зрештою призводить до відмови від запланованого акту насильства [3]. Сюжетна лінія репрезентує бібліотекаря як суб'єкта складних моральних рефлексій і критичного осмислення політичної дійсності, розкриваючи його образ, сформованому під впливом політичного тиску та світоглядних протиріч.

Змінюючи фокус з особистої трансформації на колективну травму, інша кінематографічна інтерпретація образу бібліотекаря розкриває його як фігуру культурного спротиву в умовах збройного протистояння та руйнування інституцій. Фільм режисера Жана-Люка Годара «Наша музика» («*Notre musique*», 2004) представляє філософське осмислення війни та моральної відповідальності, в межах якого Національна бібліотека Сараєва інтерпретується як символ руйнування культурної спадщини, спричиненого Боснійською війною. Під час облоги Сараєва (1992–1996) було знищено понад два мільйони книг, що у фільмі ототожнює «поразку інтелекту», тоді як епізодичний образ бібліотекаря, який з'являється у сценах, уособлює збереження пам'яті, знань і культури в умовах практичної руйнації. На відміну від інших персонажів, що ведуть публічні дискусії про війну та політику, бібліотекар реально зберігає культурну спадщину, а не лише розмірковує про неї. Він несе надію на відновлення культурної інституції та мовчазну моральну стійкість, що підкреслюється написом «dobar čovjek» («хороша людина») на тлі зруйнованої бібліотеки [7].

Резонуючи з попереднім, у більш віддаленому часовому контексті, образ бібліотекаря може стати як ключова фігура у збереженні культури та знань навіть після глобальної катастрофи. Перший епізод «Останній читач» («*El último lector*») з аргентинського серіалу «Інша пригода» («*La otra aventura*», 2022), створеного Національною бібліотекою Аргентини, відбувається в постапокаліптичному майбутньому, де єдиним культурним осередком, що пережив катастрофу, залишається Національна бібліотека. Головний герой, бібліотекар і останній читач, зберігає літературну спадщину в умовах соціального та культурного колапсу. У перебігу подій він вступає в діалог з інопланетянкою, на чий планеті аргентинський епос «Мартін Ф'єрро» вважається священним текстом [24]. Сюжетний хід підкреслює транснаціональну цінність культури та її здатність долати простір, час і руйнацію. Через поєднання постапокаліптичного сеттингу та міжвидового діалогу епізод акцентує на ролі літератури як основи ідентичності та джерела колективного відродження після глобальних криз. З огляду на це, бібліотекар сприймається як носій знань і культурної пам'яті, який здатний передати людську спадщину майбутнім цивілізаціям.

Таким чином, образ бібліотекаря у воєнних та кризових контекстах різних історичних періодів і культурних середовищ є багатограним і символічним. Він поєднує в собі професійні обов'язки щодо збереження, обробки та передачі інформації з роллю носія гуманістичних цінностей, культурної пам'яті та морального спротиву. Через кінофільми різних епох і країн простежується його роль як посередника між знанням і суспільством, активного учасника культур-

ного й інтелектуального опору, а також символу надії у складних умовах руйнування, цензури, ідеологічного тиску та соціальних змін.

Висновки. Під час воєн і криз професія бібліотекаря набуває особливого значення, адже її представники відіграють не лише технічну роль у збереженні інформації, а й стають моральною опорою для громади. Вони підтримують дух людей, допомагають зберегти ідентичність, пам'ять та традиції, що особливо важливо в умовах нестабільності і розпаду соціальних зв'язків. Зарубіжний кінематограф, як показало наше дослідження, зображає бібліотекарів як ключових хранителів пам'яті, правди і гуманістичних ідеалів у періоди насильства, репресій і цензури, підкреслюючи їхню здатність протистояти спробам знищити історичну правду та культурну спадщину. Діяльність бібліотекарів у такі часи виступає формою інтелектуального спротиву, адже вони підтримують розвиток критичного мислення, сприяють збереженню доступу до різноманітної інформації та створюють простір для обміну ідеями, допомагають людям не лише усвідомлювати події, що відбуваються навколо, а й формують підґрунтя для соціальних і політичних трансформацій. Навіть у найскладніших історичних обставинах бібліотеки залишаються центрами культурного відродження, освіти і соціальної згуртованості, де відновлюється віра у майбутнє та утверджуються спільні цінності.

Українським кінематографістам, опираючись на досвід зарубіжних колег, доречно екранізувати діяльність бібліотекарів України в умовах російсько-української війни, донести до масштабної аудиторії споживачів візуальної інформації їх самовіддану працю, приклад мужності та героїзму.

Список використаних джерел та літератури

1. Царенок Т. Образ бібліотекаря в художній культурі. *Бібл. форум: історія, теорія і практика*. 2018. № 3. С. 62–63.
2. Andrio Esteban M. R. La imagen de la biblioteca en el cine (1928–2015). Salamanca : Univ. de Salamanca, 2016. 348 p. URL: <https://gredos.usal.es/handle/10366/128367> (дата звернення: 21.08.2025).
3. Bertocchi E. N (Io e Napoleone). *Ondacinema*. 2008. Maggio 7. URL: <https://www.ondacinema.it/film/recensione/napoleone.html> (дата звернення: 21.08.2025).
4. Burgett S. W. Libraries and librarians in film: an annotated filmography. *Community & Junior College Libr.* 2004. Vol. 12, iss. 1. P. 71–89. DOI: https://doi.org/10.1300/J107v12n01_10 (дата звернення: 21.08.2025).
5. Chaintreau A.-M., Lemaître R. Drôles de bibliothèques ... : le thème de la bibliothèque dans la littérature et le cinéma. 2e éd. rev. et augm. Paris : Cercle de la libr., 1993. 416 p. URL: <https://blogdegermainedegboevi.wordpress.com/2020/03/04/le-bibliothecaire-et-son-image/> (дата звернення: 21.08.2025).
6. Cole S. Post-apartheid stratification: the trauma of shattered assumption in John Kani's *Nothing but the Truth*. *Ibadan J. of Humanistic Studies*. 2014. Vol. 24. P. 211–231. URL: <https://surl.lu/ewhxpri> (дата звернення: 21.08.2025).
7. Cordes V. F. Lost landscapes: representations of war and reconciliation in Godard's *Notre musique* (2004). *Jump Cut: A Rev. of Contemporary Media*. 2018. No. 58. URL: <https://www.ejumpcut.org/archive/jc58.2018/CordesNotreMusique/> (дата звернення: 21.08.2025).
8. Engelkenmeier U. Das Bild der Bibliotheken, Bibliothekarinnen und Bibliothekare im deutschen Fernsehen. Berlin : Humboldt-Univ., 2018. 393 p. DOI: <https://doi.org/10.18452/19192> (дата звернення: 21.08.2025).
9. Fioretti H. Les bibliothèques au cinéma : différentes représentations à l'œuvre. *Bull. des bibl. de France*. 2012. No. 4. P. 60–63. URL: <https://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2012-04-0060-001> (дата звернення: 21.08.2025).

10. Garchik L. Film Review – South Africa Without Cliché. *SFGate*. 1995. June 2. URL: <https://surl.li/vqaglk> (дата звернення: 21.08.2025).
11. Geck C. Review. *College & Research Libr.* 2006. Vol. 67, no 5. P. 482–484. DOI: <https://doi.org/10.5860/crl.67.5.482> (дата звернення: 21.08.2025). Рец. на кн.: Tevis R., Tevis B. *The Image of Librarians In Cinema, 1917–1999*. Jefferson, N.C. : McFarland, 2005. 230 p.
12. Gumede B. John Kani: Still questions about the truth after 21 years. *The Mail & Guardian*. 2023. May 12. URL: <https://surl.li/jpuyqm> (дата звернення: 21.08.2025).
13. Iturbe Fuentes L., Ramírez Leyva E. M. Estereotipos y roles sociales de los bibliotecarios en el discurso cinematográfico. *Rev. Gen. de Inform. y Documentación*. 2014. Vol. 24, no 1. P. 25–40. DOI: https://doi.org/10.5209/rev_RGID.2014.v24.n1.45388 (дата звернення: 21.08.2025).
14. Jacimovic J., Petrović R. Stereotypes of librarians in the general public, in popular culture and scientific literature of the librarianship. *INFothesca: J. of Informatics & Librarianship*. 2014. Vol. 15, no 1. P. 56a–66a. URL: <https://surl.li/aquhpm> (дата звернення: 21.08.2025).
15. Jennifer. War films and reel librarians: In the midst of war and conflict, how are reel librarians represented? *Reel Librarians*. 2014. March 11. URL: <https://reel-librarians.com/2014/03/11/war-films-and-reel-librarians/> (дата звернення: 21.08.2025).
16. La Bibliothèque. *Images en bibliothèques*. 2020. Mars 19. URL: <https://imagesenbibliotheques.fr/docotheque/la-bibliotheque> (дата звернення: 21.08.2025).
17. Martín Otegui V. Las bibliotecas en el cine. Aportes para el análisis de la representación de las bibliotecas en el cine. *Rev. Gen. de Inform. y Documentación*. 2009. Vol. 19. P. 61–90. URL: <https://revistas.ucm.es/index.php/RGID/article/view/RGID0909110061A> (дата звернення: 21.08.2025).
18. Mayesti N. Public library and librarian stereotypes in the Indonesian film *Kambodja*. *Bul. Al-Turas*. 2023. Vol. 29, no 2. P. 185–198. DOI: <https://doi.org/10.15408/bat.v29i2.30658> (дата звернення: 21.08.2025).
19. Mayesti N., Salam A., Noviani R. Female librarians stereotype in the 2000s Indonesian film. *Record and Libr. J.* 2019. Vol. 4, no 1. P. 15–21. DOI: <https://doi.org/10.20473/rlj.V4-11.2018.15-21> (дата звернення: 21.08.2025).
20. Morriello R. Dario D’Alessandro, Silenzio in sala!: la biblioteca nel cinema. *Boll. AIB: Rivista italiana di biblioteconomia e scienze dell’informazione*. 2022. Vol. 42, no 1. P. 107–108. URL: <https://bollettino.aib.it/article/view/7162> (дата звернення: 21.08.2025).
21. Ordu E. Vizontele Tuuba’ya İlham Veren Güner Sernikli Hayatını Kaybetti. *Onedio*. 2016. Nisan 20. URL: <https://onedio.com/haber/vizontele-tuuba-ya-ilham-veren-guner-sernikli-hayatini-kaybetti-706514> (дата звернення: 21.08.2025).
22. Paramaratri D., Wijayanti L. Non-stereotypical female librarians in the *Library Wars* film. *Khazanah Al-Hikmah : J. Ilmu Perpustakaan, Informasi, Dan Kearsipan*. 2021. Vol. 9, no 2. P. 169–181. DOI: <https://doi.org/10.24252/kah.v9i2a9> (дата звернення: 21.08.2025).
23. Poulain M. Les bibliothèques durant la grande guerre. *Bul. des bibl. de France*. 2014. No 3. P. 114–131. URL: <https://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2014-03-0114-009> (дата звернення: 21.08.2025).
24. Respighi E. “La otra aventura”: los libros tendrán un nuevo espacio en la pantalla chica. *Página 12*. 2022. Jul. 30. URL: <https://www.pagina12.com.ar/441135-la-otra-aventura-los-libros-tendran-un-nuevo-espacio-en-la-p> (дата звернення: 21.08.2025).
25. Schwartz D. Man who never was, The. *Dennis Schwartz Movie Rev.* 2019. Aug. 5. URL: <https://dennisschwartzreviews.com/manwhoneverwas/> (дата звернення: 21.08.2025).
26. Seale M. Old maids, policeman, and social rejects: mass media representations and public perceptions of librarians. *Electronic J. of Acad. and Special Librarianship*. 2008. Vol. 9, no 1. URL: https://southernlibrarianship.icaap.org/content/v09n01/seale_m01.html (дата звернення: 21.08.2025).
27. Shulgasser B. Friends’ fails to deliver. *SFGate*. 1995. June 2. URL: <https://www.sfgate.com/news/article/friends-fails-to-deliver-3144361.php> (дата звернення: 21.08.2025).
28. Slater A. T. The literature of uprootedness: an interview with Reinaldo Arenas. *The New Yorker*. 2013. Dec. 5. URL: <https://www.newyorker.com/books/page-turner/the-literature-of-uprootedness-an-interview-with-reinaldo-arenas> (дата звернення: 21.08.2025).
29. Utard J.-C. Entre clichés anciens et représentations réalistes : quelques images récentes de bibliothécaires. *Bull. des bibl. de France*. 2005. No 1. P. 31–36. URL: <https://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2005-01-0031-007> (дата звернення: 21.08.2025).
30. Wells J. A. The female librarian in film: has the image changed in 60 years? *School of Inform. Student Research J.* 2013. Vol. 3, iss. 2. DOI: <https://doi.org/10.31979/2575-2499.030202> (дата звернення: 21.08.2025).

References

1. Tsarenok, T. (2018). *Obraz bibliotekaria v khudozhnii kulturi* [The image of the librarian in artistic culture]. *Bibliotchniy forum: istoriia, teoriia i praktyka*, 3, 62–63 [in Ukrainian].
2. Andrio Esteban, M. R. (2016). *La imagen de la biblioteca en el cine (1928–2015)*. Salamanca: Univ. de Salamanca. <https://gedos.usal.es/handle/10366/128367>
3. Bertocchi, E. (2008, May 7). *N (Io e Napoleone)*. Ondacinema. <https://www.ondacinema.it/film/recensione/napoleone.html>
4. Burgett, S. W. (2004). Librarians and librarians in film: an annotated filmography. *Community & Junior College Libraries*, 12(1), 71–89. https://doi.org/10.1300/J107v12n01_10
5. Chaintreau, A.-M., & Lemaître, R. (1993). *Drôles de bibliothèques ... : le thème de la bibliothèque dans la littérature et le cinéma*. (2e éd. rev. et augm). Paris: Cercle de la librairie. <https://blogdegermainedegboevi.wordpress.com/2020/03/04/le-bibliothecaire-et-son-image/>
6. Cole, S. (2014). Post-apartheid stratification: the trauma of shattered assumption in John Kani's *Nothing but the Truth*. *Ibadan Journal of Humanistic Studies*, 24, 211–231. <https://surl.lu/ewhxp>
7. Cordes, V. F. (2018). Lost landscapes: representations of war and reconciliation in Godard's *Notre musique* (2004). *Jump Cut: A Review of Contemporary Media*, 58. <https://www.ejumpcut.org/archive/jc58.2018/CordesNotreMusique/>
8. Engelkenmeier, U. (2018). *Das Bild der Bibliotheken, Bibliothekarinnen und Bibliothekare im deutschen Fernsehen*. Berlin: Humboldt-University. <https://doi.org/10.18452/19192>
9. Fioretti, H. (2012). Les bibliothèques au cinéma: différentes représentations à l'œuvre. *Bulletin des Bibliothèques de France*, 4, 60–63. <https://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2012-04-0060-001>
10. Garchik, L. (1995, June 2). *Film Review – South Africa without cliché*. SFGate. <https://surl.li/vqaglk>
11. Geck, C. (2006). Review [Review of the book *The Image of Librarians In Cinema, 1917–1999*, by Tevis, R., Tevis B.]. *College & Research Libraries*, 67(5), 482–484. <https://doi.org/10.5860/crl.67.5.482>
12. Gumede, B. (2023, May 12). *John Kani: Still questions about the truth after 21 years*. The Mail & Guardian. <https://surl.li/jpyqmy>
13. Iturbe Fuentes, L., & Ramírez Leyva, E. M. (2014). Estereotipos y roles sociales de los bibliotecarios en el discurso cinematográfico. *Revista General de Información y Documentación*, 24(1), 25–40. https://doi.org/10.5209/rev_RGID.2014.v24.n1.45388
14. Jacimovic, J., & Petrović, R. (2014). Stereotypes of librarians in the general public, in popular culture and Scientific literature of the librarianship. *INFOtheca: Journal of Informatics & Librarianship*, 15(1), 56a–66a. <https://surl.li/aquhpm>
15. Jennifer. (2014, March 11). *War films and reel librarians: in the midst of war and conflict, how are reel librarians represented?* Reel Librarians. <https://reel-librarians.com/2014/03/11/war-films-and-reel-librarians/>
16. *La Bibliothèquecaire*. (2020, March 19). Images en bibliothèques. <https://imagesenbibliotheques.fr/docotheque/la-bibliothecaire>
17. Martín Otegui, V. (2009). Las bibliotecas en el cine. Aportes para el análisis de la representación de las bibliotecas en el cine. *Revista General de Información y Documentación*, 19, 61–90. <https://revistas.ucm.es/index.php/RGID/article/view/RGID0909110061A>
18. Mayesti, N. (2023). Public library and librarian stereotypes in the Indonesian film *Kambodja*. *Buletin Al-Turas*, 29(2), 185–198. <https://doi.org/10.15408/bat.v29i2.30658>
19. Mayesti, N., Salam, A., & Noviani, R. (2019). Female librarians stereotype in the 2000s Indonesian film. *Record and Library Journal*, 4(1), 15–21. <https://doi.org/10.20473/rlj.V4-I1.2018.15-21>
20. Morriello, R. (2022). Dario D'Alessandro, Silenzio in sala!: la biblioteca nel cinema. *Bollettino AIB: Rivista italiana di biblioteconomia e scienze dell'informazione*, 42(1), 107–108. <https://bollettino.aib.it/article/view/7162>
21. Ordu, E. (2016, April 20). *Vizontele Tuuba'ya İlham Veren Güner Sernikli Hayatını Kaybett*. Onedio. <https://onedio.com/haber/vizontele-tuuba-ya-ilham-veren-guner-sernikli-hayatini-kaybetti-706514>
22. Paramaratri D., & Wijayanti L. (2021). Non-stereotypical female librarians in the Library Wars film. *Khizanah Al-Hikmah: Jurnal Ilmu Perpustakaan, Informasi, Dan Kearsipan*, 9(2), 169–181. <https://doi.org/10.24252/kah.v9i2a9>
23. Poulain, M. (2014). Les bibliothèques durant la grande guerre. *Bulletin des Bibliothèques de France*, 3, 114–131. <https://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2014-03-0114-009>
24. Respighi, E. (2022, July 30). “*La otra aventura*”: los libros tendrán un nuevo espacio en la pantalla chica. Pagina 12. <https://www.pagina12.com.ar/441135-la-otra-aventura-los-libros-tendran-un-nuevo-espacio-en-la-p>

25. Schwartz, D. (2019, August 5). *Man who never was*, *The*. Dennis Schwartz Movie Reviews. <https://dennisschwartzreviews.com/manwhoneverwas/>
26. Seale, M. (2008). Old maids, policeman, and social rejects: mass media representations and public perceptions of librarians. *Electronic Journal of Academic and Special Librarianship*, 9(1). https://southernlibrarianship.icaap.org/content/v09n01/seale_m01.html
27. Shulgasser, B. (1995, June 2). *Friends' fails to deliver*. SFGate. <https://www.sfgate.com/news/article/friends-fails-to-deliver-3144361.php>
28. Slater, A. T. (2013, December 5). *The literature of uprootedness: an interview with Reinaldo Arenas*. *The New Yorker*. <https://www.newyorker.com/books/page-turner/the-literature-of-uprootedness-an-interview-with-reinaldo-arenas>
29. Utard, J.-C. (2005). Entre clichés anciens et représentations realists: quelques images récentes de bibliothécaires. *Bulletin des Bibliothèques de France*, 1, 31–36. <https://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2005-01-0031-007>
30. Wells, J. A. (2013). The female librarian in film: has the image changed in 60 years? *School of Information Student Research Journal*, 3(20). <https://doi.org/10.31979/2575-2499.030202>

Стаття надійшла 07.10.2025 р.

Zabiianov Ye.,

PhD in Information, Library and Archival Studies,

Head of the Department of Research and Promotional Activities

Municipal Institution “Mykhailo Hrushevsky Odesa Regional Universal
Scientific Library”

49/51 Troitska St, Odesa, 65045, Ukraine

tel.: (048) 784 04 52

e-mail: j_zb@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-4959-9099>

LIBRARIAN REPRESENTATIONS IN FOREIGN FILMS AMID SOCIAL CRISES

Summary

This article explores the image of the librarian and the library as represented in foreign cinema, focusing on the specifics of their professional activity during social crises triggered by wars, revolutions, political decline, and authoritarian regimes.

The purpose of the article is to reveal how the librarian’s role is visualized in cinematic narratives and how this role evolves under conditions of historical upheaval and societal instability.

The methodological basis of the study includes a range of approaches aimed at achieving the stated research objective. Methods of analysis and synthesis were employed to identify the features of the transformation of the librarian’s professional role in the context of historical upheavals and political instability. Content analysis was used to examine film reviews, scholarly literature, and professional publications. The historical-retrospective method made it possible to trace the dynamics of change in the library field during periods of totalitarian regimes, wars, and social crises. The biographical method was applied to reconstruct the experiences of individuals who contributed to the preservation of library infrastructure and access to knowledge. A

systematic approach ensured the integration of the research findings into a broader socio-cultural context.

The scientific novelty of the study lies in its focus on the representation of librarians and libraries through the lens of international cinema, and in highlighting the specifics of professional activity under the strain of socio-political crises. The analysis shows that in times of crisis, librarians assume a critical societal role: they become not only keepers of information but also moral and cultural pillars for their communities. Librarians help sustain identity, memory, and tradition — elements vital to societal resilience. In film, they are often portrayed as defenders of truth and humanistic values in the face of censorship and repression, as symbols of intellectual resistance. Their work fosters critical thinking, protects access to knowledge, and creates space for dialogue. Libraries, in turn, remain hubs of cultural revival, education, and social cohesion, even during the darkest periods.

Conclusions. Ukrainian librarians, through a combination of professionalism, moral strength, and cultural responsibility, have gained unique experience during the Russian-Ukrainian war. They support communities, preserve national identity, and contribute to social development, affirming the role of libraries as centers of knowledge and forces for the future. Based on the experience of foreign filmmakers, Ukrainian cinema would benefit from portraying the dedication and heroism of librarians, bringing their vital work to a broader audience.

Keywords: librarian, library, image, visual information, war, crisis, intellectual resistance, identity, cultural memory, humanistic values, cinematography.